

VEIDI VALGUST HÄMARKOHTADELE VEND VAHINDRA ELUS

Mait Talts, Tartu Ülikooli meediamagistrant,
Viljandi Kultuuriakadeemia ja Audentese Ülikooli õppejõud

Vend Vahindra ehk rahvapäraselt “paljasjalgse Tõnissoni” isik peaks olema vähemalt nime poolest tuttav enamikule eestlastest. Kuigi tolle mehe reaalsest elusaatusest teatakse vähe, ei ole see siiski takistanud tema isikumüüdi väljakujunemist. Pigem isegi vastupidi – kindlate piidepunktide vähesus on aidanud kaasa mütoloogilise elemendi “kinnistumisele” tema elukäigu rekonstrueerimiskatsetel. Olles Eestis sagedasti ajakirjanike poolt pilgatud ja ka laiema avalikkuse poolt enamasti mõistetamatuks jäänud, sai ta oma hilisemal kodumaal Birmas (praeguse nimega Myanmaris) märksa aupaklikuma suhtumise osaliseks, kuigi ta end ise budismi põhimõtteid eirates “Baltimaade budistlikuks peapiiskopiks” kuulutas. Sõltumata sellest, kuidas me ka temasse ei suhtuks, jääb Vend Vahindra ikkagi esimeseks budismi avalikuks propageerijaks Baltimail. Enamgi veel, tegelikult tuleb Tennisoni pidada üheks varaseimaks budismi tutvustajaks peaaegu kogu Ida-Euroopas¹ ning üheks esimeseks läänlaseks, kes valis möödunud sajandi algul budistliku munga elu².

Viimastel aastatel on ka Eestis hakatud rohkem tähelepanu pöörama sellele huvitavale isiksusele. Kirjanik Olev Remsu on lubanud päris mitmel korral hakata väntama Vend Vahindrast filmi³, kuid kahjuks pole need plaanid tänini realiseerunud. Populaarses vormis on eraldi käsitlemist leidnud ka Vahindra suhted Viljandiga⁴. Ka nende ri-

---

¹ Belka, Luboš. Buddhism in Estonia // Religion, State and Society. Vol. 27 (1999) No. 2, p. 245.

² Batchelor, S. The Awakening of the West : The Encounter of Buddhism and Western Culture.-London, 1994.- P. 291; Fenzl, Friedrich. Der Buddhismus in Rußland in Vergangenheit und Gegenwart // Bodhi Baum.- 1985.- No. 10.- S. 93.

³ Vt Remsu, Olev. Pühakute puudus // Kultuur : Postimehe kultuurilisa (1997) 14. nov, lk 15; Martin, Ulla. Kultuuri barbi pilgu läbi : “Pilk” ja “Narratiiv” 30. november ETV // Postimees (1998) 2. det; Martson, Ilona. Kirjarahvas murrab suvel tööd teha // Eesti Päevaleht (2002) 28. juuni, lk 17.

⁴ Raudla, Heiki. Vend Vahindra ja tema jünger // Sakala Kalender 2002.- Põltsamaa, 2001.- Lk 63-73.

dade autor on püüdnud tutvustada selle huvitava saatusega inimese elukäiku⁵ ning analüüsida veidi põhjalikumalt tema vaimset produktiooni ja vaadete väljakujunemist⁶. Kuid kõigest hoolimata pole sedagi liiga palju ning vähemalt siinkirjutaja arvates tasuks talle veel kord tähelepanu pöörata. Seekord üritan keskenduda muuhulgas ka niisugustele aspektidele Vend Vahindra elus, millele pole varem tähelepanu pööratud.

Vähe on meie seas inimesi, kes on seda pikka kasvu tumepunase mungahölsti ja suure punaka habeme ning atleetliku kehaehitusega buda usu kuulutajat oma silmaga näinud. Enamiku tema vastu millalgi huvi tundnud eestlaste teadmised pärinevad tavaliselt Valgas elanud vene propagandakirjaniku Gennadi Gerodniku aastate eest ilmunud raamatust "Vend Vahindra"⁷. Võib liialdamata öelda, et tänu sellele raamatule ei vajunud Vahindra isik kunagi päriselt unustusehõlma. Õigupoolest tegutses sõdadevahelisel ajal Eestis teisigi värvikaid usumehi ja isegi -naisi (näiteks hobuse seljast usku kuulutanud naisprohvet Aleksandra Adler)⁸, kuid tänaseks päevaks on nad enamasti sootuks unustatud. Nii tuleb meil lõpuks nõustuda väliseestlase Toomas Laanega, kelle väite kohaselt on Vend Vahindra tänaseks päevaks muutunud juba jäädavalt Eesti uuemaegse folkloori osaks⁹.

Nõukogudeaegse kirjastustegevusega on seotud üks huvitav fenomen. Kuna raamatuid ilmus tol ajal suhteliselt vähe, omandas ühe mingil põhjusel oluliseks kujunenud raamatu ilmumine proportsionaalselt märksa suurema tähtsuse, kui oleks võinud omandada sama raamatu ilmumine tänastes trükiste ilmse ületootmise tingimustes

---

⁵ Talts, Mait. Vend Vahindra – ainuke eesti rahvusest pühak // Laupäevaleht : Sõnumilehe lisa (1998) 15. aug, lk 4-5; Talts, Mait. Punases mantlis mees: 40 aastat Vend Vahindra surmast // Eesti Päevaleht (Stockholm) (2002) 3. mai, lk 7.

⁶ Talts, Mait. "Esimene buda preester Baltimere rannikul..." : Karl August Tennison ja eestlaste esmatutvus budismiga // Akadeemia (2003) Nr 7, lk 1421-1443; Nr 8, lk 1618-1645.

⁷ Gerodnik, Gennadi. Vend Vahindra : satiiriline dokumentaaljutustus.- Tallinn: Eesti Raamat, 1973.- 112 lk

⁸ Naismisjonär hobuse seljas : Issanda ratsanik tuli Tallinna : Mida ta jutlustab // Rahvaleht (1932) 16. juuni, lk 6; Naisratsur lunastajana : Ratsurjutlustaja Aleksandra Adler Haapsalus // Vaba Maa (1936) 1. veebr, lk 6.

⁹ Laane, Toomas. "Vend Vahindra" // Aja Kiri (1983) nr 3, lk 27.

ning täitis seetõttu kultuuriliselt “ebaproportsionaalset” rolli. Nii oli ka Gerodniku muus suhtes üsna ladusalt kirjutatud raamatuga, mis üleminekuajal (või hiljem) ilmudes poleks suutnud leida ligilähedastki sotsiaalset resonantsi. Just see raamat hoidis kogu nõukogude aja elus Vend Vahindra müüti, tegelikult küll midagi, mis oli Tennisoni omamüüdi, Gerodniku kirjanikufantaasia ja autentse allikmaterjali sulam, seda mingil määral isegi “kano-niseerides”. Ka käesoleva kirjutise autor on kogenud seda, kui raske on olnud teinekord Gerodnikule “vastu vaielda”.

Kuid kõik selles raamatus ei ole kaugeltki usaldusväärne. Vaatleksimegi lähemalt, milles siis Gerodnik teadlikult (?) eksib.

Sageli laseb Gerodnik kõnelda Tennisonil endal¹⁰, vabastades end sel moel igasugusest vastutusest ajaloolise tõe ees. Ühes kirjakohas väidab ta, et Vahindra võltsis oma sünniaastat, muutes end 10 aastat nooremaks, et pääseda Vene-Jaapani sõtta saatmisest ja sattus selle tagajärjel kogemata kombel 41-aastasena Esimesse maailmasõtta¹¹. Praegu teame kindlalt, et tegelikult oli asi risti vastupidi: 1883. aastal sündinud Tennison “sai” 10 aastat vanemaks alles 1923. aastal, mil ta opterus Läti kodanikkonda. Paraku on see ekslik sünniaasta (1873) läinud rahvusvahelisse budismi ajaloo alasesse kirjandusse¹². Eesti Siseministeriumi Rahvastiku Toimingute Osakonna (endine

Postkaart noore Karlis A. M. Tennisoni portreega Eesti Akadeemilise Raamatukogu Baltica kogust (umbes 1912).

¹⁰ Vt Gerodnik, G. Op. cit., lk 40.

¹¹ Gerodnik, G. Op. cit., lk 35.

¹² Rawlinson, Andrew. *The Book of Enlightened Masters: Western Teachers in Eastern Traditions.*- Chigaco-La Salle: Open Court, 1997.- P. 619; Batchelor, S. *The Awakening of the West: The Encounter of Buddhism and Western Culture.*- London, 1994.- P. 291-292.

Postkaart 1928. aastast Karlis Tennisoni näopildiga. Erik Arro kogust.

kirjutajal õnnestunud leida vähimatki viidet Tennisoni taskuvargast jüngri Vend Lapindra (Tõnis Lattiku) isikule. Üsna ilmselt on tegemist Gerodniku poolt loodud kirjandusliku kujuga, mis peab “kokkuvõtlikult” kujutama kõiki Vahindra ajutisi kaasajooksikuid, keda polnudki nii vähe. Tuntuim nendest oli hilisem Riigikogu liige ja lühikest aega ministritoolilgi istunud Vladimir Rooberg, keda omaaegne ajakirjandus seetõttu sarjas¹⁵.

Veel üks põhjendamatu müüt, mis tänu Gennadi Gerodniku raamatule on käibele läinud (ja mille paikapidamatusele on ka varem tä-

Perekonnaseisuarhiiv) arhiivis asuv Põltsamaa luteri koguduse sündide registratsiooni raamat¹³ kinnitab, et Ka(a)rel August Mihkli poeg Tõnisson sündis Põltsamaa lähedal vana kalendri järgi 8. augustil 1883. aastal. Sama daatumi on noor Tennison lasknud ära trükkida vähemalt ühele teadaolevale oma näopildiga postkaardile ja see esineb ka peaaegu kõigis tema varasemates, ajavahemikul 1909–1916 ilmunud raamatutes ja samal ajal välja antud lendlehtedel (juures tekst, mis on tavaliselt vormis “olen sündinud 1883. aastal Paala jõe kaldal Liivimaal”)¹⁴.

Teiseks, ei omaaegsetes ajalehelugudes ega ka vähestes säilinud muudes dokumentides pole siin-

¹³ Eesti Siseministeeriumi Rahvastiku Toimingute Osakonna Perekonnaseisuarhiiv f. 95, n. 1, s. 2492, l. 21, kanne nr 200.

¹⁴ Vt näiteks Tennisson, Karl August. Mikspärast Buddha usulised juutide Talmudi ei usu? - Tallinn, [1914].- 30 lk.

¹⁵ Vt Ettevõtlikud üliõpilased : Tahtsid Buddhausu munga pealt teenida // Postimees (1927) 8. okt, lk 7; vastukaja: Raoberg (!), V. Toimetusele saadetud kiri // Postimees (1927) 9. okt, lk 7.

helepanu pööratud), on väide, et 1934. aasta rahvaloenduse andmeil olevat Eestis olnud vaid kolm budisti, kellest tuntuim on end “nalja pärast” budistina üles andnud kirjanik August Gailit¹⁶. Tegelikult määratlesid 1934. aastal Eestis vähemalt 20 inimest end budistidena¹⁷. Tennison ja Lustig olid selleks ajaks juba Eestist lahkunud. Ning tagatipuks ei pea paika ka Gerodniku raamatu algupoolel esitatud üksikasjalik kirjeldus sellest, kuidas Tennison ja tema ustav õpilane, Narvast pärit Friedrich Voldemar Lustig, rändasid jalgsi Taimaale läbi Türgi, Pärsia, India ja teiste tee peal “ette jäänud” maade¹⁸. Tegelikult sõitsid Tennison ja Lustig 1931. aasta lõpul Marseille’st Bangkokki meritsi, esmalt ühe laevaga Suessi kanali, Djibouti ja Tseiloni kaudu Singapuri ning sealt teise laevaga Bangkokki. Kuid samas tundub mitmel puhul lausa uskumatuna, kust võis Gerodnik teatavaid (näiteks teadaolevalt üksnes Lustigi ja Eesti Vabariigi New Yorgi Peakonsulaadi kirjavahetuses kajastuvaid) üksikasju üldse teada.

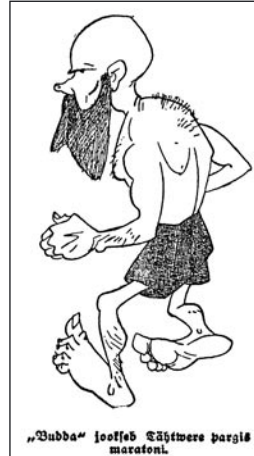
Hästi teada on ka fakt, et uue kalendri järgi 20. augustil 1883 Põltsamaa lähedal sündinud Karl August Tõnisson muutis ise elu jooksul korduvalt oma elulookirjeldusi. Tema varasemad autobiograafilised tekstid erinevad hiljem käibele lastud legendidest, mis on lõpuks hakanud elama oma “iseseisvat elu”. Mõningates tema eluloo üksikasjades võime siiski ka kindlad olla. Mõõdunud sajandi algul kirjutas ta oma nime enamasti Karl Tennisson ning esines kord eestlase, kord soomlasena¹⁹, kuid mitte kunagi lätlasena, kuigi Riiga sattus noor Tennison tol ajal sageli. Aastatel 1909–1916 andis Tennison välja, arvestades kordustrükke, vähemalt 8 eesti- ja vähemalt 2 venekeelset raamatukest. 1917.

¹⁶ Gerodnik, G. Op. cit., lk 80.

¹⁷ Rahvastiku koostis ja korteriolud. 1. III 1934 rahvaloenduse andmed.- Vihk 2.- Tallinn, 1935.- Lk 120-121.

¹⁸ Gerodnik, G. Op. cit., lk 10-14.

¹⁹ Vt näiteks: Tennisson, Karl August. Suur meister Buddha ja tema kõrge moraaliline õpetus = *Velikii meister Buddha i ego vysokomoralnoje utšenie.*- Tallinn, [1911].- Lk 1.

Karikatuur 1928. aasta 17. oktoobri Postimehest.

Karl Tennisoni (Mahatma Vend-Vahindra) raamatu "Mina ja minu jüngrid usume nõnda" (Riga, 1930)

vaimseks mõjufaktoriks tuleb pidada Tsaari-Venemaal tollal äärmiselt populaarset Lev Tolstoi õpetust, mis püüdis sünteesida kristliku eetikat budismi, konfutsiaanluse ja taoismi põhimõtetega. Tennisoni varasemates raamatutes kohtab sageli tsitaate Tolstoi raamatutest ilma allikat otseselt mainimata.

Üldse oli too läinud sajandi esimene kümnendivahetus eesti kultuuri seisukohalt pöördeline aeg. Nooreestlaste poolt esialgu tagasihoidlikult käivitatud kultuuriuendus jõudis neil aastatel oma esimeste arvestatavamate viljadeni. 1909. aastal kirjutas Rudolf Tobias esimese

Henry Steel Olcotti "Budistlikust katekismusest"²⁰. Tervikuna ilmus see raamat eesti keeles alles 2002. aastal²¹. Kuid millalgi 1910. aasta paiku sai Tennisonist lõplikult budist. Mis tingis selle, et ta oma aja paljudest vaimsetest suundumustest just selle välja valis, võime üksnes oletada. Ilmselt oli üheks ajendiks otsene kokkupuude neil aastatel Peterburi elama asunud burjaadi ja kalmõki laamadega²². Igal juhul pole Tennisoni poolt (tollal veel Tennisson) 1909. aastal väljaantud raamatutes budismist veel peaaegu jälgegi²³, kuid juba 1911. aastal esitleb ta ennast kui veendunud budalast²⁴. Üheks täna-

sel päeval juba unustusse vajunud 1911. aastal esitleb ta ennast kui veendunud budalast²⁴. Üheks täna-

²⁰ Buddha usu katekismuse esimene peatükk, / mida Zeiloni saare ülempreester H. Sumangala läbi katsunud ja heaks kiitnud; Eestikeelde trükkida lasknud Buddha usuline munk Karl Augustus Mihailovitsh Tennisson.- Revel, [1916].-14, [2].

²¹ Olcott, Henry Steel. Budistlik käsiraamat.- Tallinn: H. P.B. Loož, 2002.-

²² Andreev, A. J. The Buddhist Shrine of Petrograd = *Budüiskaja Svjatõnija Petrograda*.- Ulan-Ude: EcoArt Agency, 1992.- P. 85.

²³ Nt raamatus: Tennisson, Karl. Tennisoni elulugu : Luuleteel 306 salmi.-Tallinn, 1909.

²⁴ Tennisson, Karl August. Suur meister Buddha.... , lk 1.

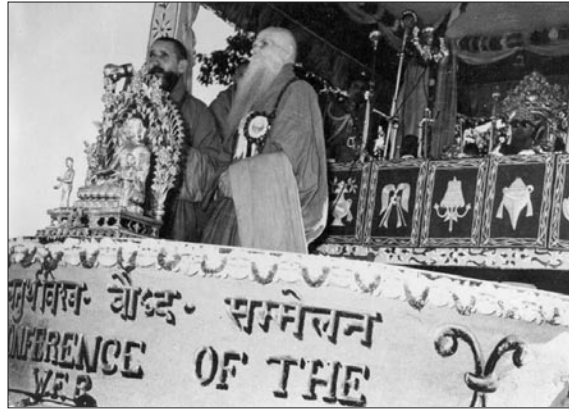
Fr. V. Lustig ja K. Tennison Hiinas 1936. aastal. Foto "Vokrug Sveta" 7/1998.

eesti oratooriumi, aasta hiljem pandi nurgakivi Estonia teatrile. Need olid ka aastad, mil Oskar Luts, Jaan Lattik, Ansomardi ja Karl August Hindrey panid aluse eesti algupärasele kunstiväärtuslikule lastekirjandusele. Aleksander Tassa tegi 1909. aasta paiku oma esimesed abstraksionismiga piirnevad raamatuillustratsioonid ning esimese Eesti futurismi manifestini jäi veel paar aastat. Seni püüdlikult Euroopa (esialgu prantsuse ja skandinaavia) eeskujusid järeleaimanud eesti kultuur oli korraga avatud kõigele uuele, teiste seas ka Buddha Šakjamuni Õpetusele.

Esimese maailmasõja aastatel mobiliseeriti Tennison tsaariarmeele, kuid arvati veel enne sõja lõppu reservi. Revolutsiooni ja Venemaa kodusõja aastatel seikles Tennison Sarmaatia avarustel ning pöördus Baltimaile tagasi alles 1923. aastal. Sõdadevahelisel Eesti Vabariigi perioodil avaldas ta veel 1 lätikeelse ja 3 eestikeelset raamatut, millest viimane ilmus aastal 1930. Tegelikult kaugenes Tennison neis raamatutes mõnevõrra autentsest budismist ning lähenes tol ajal Euroopas populaarsele uuspaganlusele. Väheoluline pole seegi, et just tol perioodil ilmub Tennisoni raamatutesse mõõdutundetu oma isiku ülistamine (oma viimases 1930. aastal ilmunud raamatus "Mina ja minu jüngrid usume nõnda" nimetab ta end juba Mahatma Vend Vahindraks ning kõneleb endast kolmandas isikus). Lisaks ilmselgele antisemitismile üritas Tennison sel perioodil olla ka kirglik antikristlane, kes risti-

Friedrich Voldemar
Lustig ja Karlis
A. M. Tennisons
(Vend Vahindra)
esinemas rahvahul-
gale Kathmandus
IV Ülemaailmsel
Buddhistide
Konverentsil 1956.
aastal.

usust rääkides kasutas väljendeid nagu “ristikoerad” või “isane ingel Gabriel”²⁵. Seejuures väitis end asuvat selgelt teaduslikul positsioonil, heites kristlusele ette “mõistusevastast” retoorikat ja usku imedesse ning rõhutades oma arusaama Loodusest kui pidevas arengus olevast subjektist. Sarnastelt alustelt lähtusid samal ajal ka Kustas Utuste poolt juhitud taarausulised. Nemadki väitsid, et “elav ilm” on pideva arenemise ja edenemise tulemus ning et säärane loomulik areng ei lõpe ka ettenähtavas tulevikus²⁶.

Juba 1920. aastate lõpus levitas Tennison seisukohta, mille kohaselt muistsete Balti rahvaste Pääkse ja Pikse kultusel on teatavaid ühisjooni budismiga või pigem vedade- aegsete India ususüsteemidega, millest on tänaseks päevaks välja kasvanud budism. Uuemate uurimuste valguses ei tundugi see seisukoht enam nii väga absurdseks, kuigi Tennison kasutas oma vaadete kinnituseks kohati kaunis kahtlasi argumente. Hiljem (juba Birmas elades) leidis ta budismile viitavat ka säärastest kunstestest nagu “Kalevipoeg” ja “Lacplecis”²⁷. Niisamuti nägi ta teatavat analoogiat ka muistsete Balti rahvaste ja soome-ugri rahvaste puudekultuse ning budismile iseloomuliku *bodhi*-puu kultuse vahel²⁸.

²⁵ Mahatma Vend-Vahindra. Mina ja minu jüngrid usume nõnda.- Riga: Karlis Tennisons, 1930.- Lk 6.

²⁶ Hiie Põhikiri // Hiis (1931) nr 3, lk 68.

²⁷ Tennisons, Karlis A.M. The Baltic States' links with Buddhism // Aryan Path.- Vol. 30.- 1959.- No. 2.- P. 55; No. 3.- P. 111; vt ka “Baltimaade sidemed budismiga” // Eesti Päevaleht (Stockholm).- 1960.- 23. nov- Lk 2.

²⁸ Tennisons, Karlis A.M. Latvian Archbishop's Address at World's Buddhist Conf. // The Nation (Rangoon).- 1954.- Dec. 10.- P. 3,6.

Lisaks sellele tõi ta Kaug-Ida budistidele eeskujuks loomade head kohtlemist Balti riikides, eriti oma "sünnimaal" Lätis²⁹.

Märkimist vääriv on ka Vend Vahindra suhtumine Venemaasse ja kõigesse venelikku. Mitmes 1930. aastate algul välismaa lehtedele antud intervjuus kõneleb ta endast kui vene vanausuliste järeltulijast ja ustavast sõjamehest Esimeses maailmasõjas³⁰. Omal ajal kirjutas ta isegi eestikeelse värsstraamatukese oma tsaari heaks sooritatud kangelaistegudest Esimeses maailmasõjas, millest pole aga kahjuks tänini teada ühtki eksemplari. Tähelepanuväärne on seegi, et tema poolt 1920. aastate lõpul propageeritud teokraatliku Pan-Baltoonia riigi riigikeeleks pidi saama vene keel (kui kõigile kolmele Balti rahvale ühtviisi arusaadav keel), kirjutatuna (ilmselt samuti arusaadavuse huvides) ladina tähtedega³¹. Igal juhul ei tahetud 1930. aastate algul Tennisonile ja Lustigile anda viisat läbisõiduks Briti võimu all olevast Birmast ja Indiast, kuna neid peeti (ilmselt tänu Vahindra enda poolt väljaõeldule) Vene agentideks. Vene agendi "vari" kummitas Tennisoni ja Lustigit hiljemgi, kas või õnnetul 1949. aastal, mil nad Taimaalt lõplikult välja saadeti. Reutersi korrespondendi, kellegi G. Motti kirjutised, milles Tennisonile ja Lustigile just sel põhjusel varju heideti, jõudsid tookord isegi Saksamaal asunud eesti DP-laagrite väljaannetesse³².

Tänu ilmsele tendentsile, mida olen hakanud kutsuma "egobudismiks" (s.t omaenda isiku ülistamine), ja ebaintellektuaalsele antisemitismile võeti Tennisoni tollel perioodil pigem kui kurioosset isiksust (ehk tänapäevases kõnepruugis friiki). Samas leidub kaasaegsete mä-

---

²⁹ Broadcast talk on the world Day of Animals 4-10-1957 : Message of his Eminence Karlis A. M. Tennisons, the Buddhist Archbishop of Latvia : Read by the Right Rev. Friedrich V. Lustig, who is Archbishop's Deputy and High Priest and Buddhist Vicar for Estonia // The Burman Buddhist Supplement.- 1957.- Oct. 28.- P. 1.

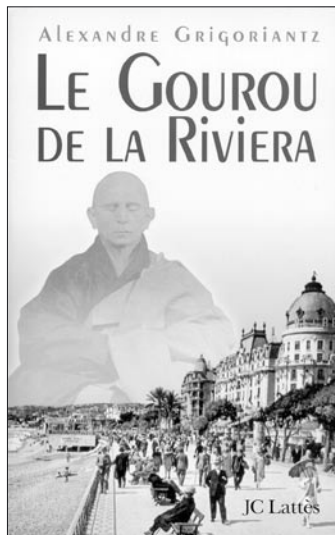
³⁰ Pariis imetleb Karlis Tennissoni : Vend Vahindra kõneles oma seiklustest ajalehemeestele // Rahvaleht (1931) 12. mai, lk 1; Paljasjalgne Tõnisson Euroopas : Puhub oma vägitegudest // Waba Maa (1931) 1. juuli, lk 4.

³¹ Tulevane Pan-Baltoonia Ilmariik ja selles kuldses riigis asuvate Buddha-, Päärkõnsoni-, Pikse- ehk Taaraisu preestrite seadus.- Riia, 1928.- Lk 33.

³² "Paljasjalgne Tõnisson" teeb Siiamis poliitikat : Lätlasest budhist alatiseks külaliseks Nõukogude saatkonnas Siiamis : Bangkok on Kaug-Ida suurim spionaažipesa : Juveelid ja opium relvade ja laskemoona vastu // Eesti Post.- 1949.- 12. aug (Nr 31).- Lk 6.

lestustes ka positiivsemaid noote³³. Vähemalt siinkirjutajale näib, et 1920. aastatel suutis ta inspireerida Karksis kohaliku kaupmehe Antoni Kalamehe initsiatiivil tekkinud päikesekummardajate liikumist³⁴, kuid mitte noort Eesti humanitaarharitlaskonda. Argiteadvus seostas budismi kõige sagedamini just Tennisoni kui tollaegse Eesti kõige tuntuma budalasega, kelle renomee polnud just liiga kõrge. Sellest hoolimata tekkis Eesti Vabariigi lõpuaastatel Tartu haritlaskonnas ikkagi mõningane huvi Tennisoni vaadete tausta, s.t autentse Õpetuse (Dharma) vastu, kuid kahjuks katkestasid lootusrikka arengu meile kõigile tuttavad 1940. aastate ajaloosündmused.

Vahindrast rääkides on sageli kasutatud väljendit “vastuoluline isik”, kuid Vahindra enda jaoks polnud tema tegevuses ja usukuulutuses ilmselt mingit vastuolu. Tundub, et Tennison polnud kindlasti “petis” selle sõna otseses tähenduses. Pigem oli tema näol tegemist inimesega, kelle maailmapilt oli olulisel määral erinev sellest, millega me tavaliselt harjunud oleme. Olen esitanud arvamuse, et Vend Vahindra võis olla lihtsalt suure sisseelamisvõimega inimene, kes ei eristanud omaenda fantaasiamaailma välisest reaalsusest. Kuigi seda on võimatu tõestada või ka ümber lükata, võis ta oma elu hilisemal etapil tõepoolest uskuda, et on rahvuselt lätlane, oma tegelikust east kümme aastat vanem ning külastanud kõiki neid maid, mida ta arvas end külastanud olevat³⁵. Kui uskuda kõiki tema poolt kunagi käibele lastud elulookirjeldusi, siis

Grigorianzi raamatu "Le Gourou de la Riviera" esikaas.

³³ Vt näiteks: Kubbo, Alf. Tsaarikullist kolme leopardini. Toronto: Ortopress, 1967.- Lk 227-232; Jõulu, Kaleph. Ma tundsin Vend Vahindrast // Nädaline (2003) 31. dets, lk 20.

³⁴ Päikesekummardajad Karksis : Puusärgikaupmees asutas uue usulahu, mis peab ainsaks jumaluseks päikest // Vaba Maa (1935) 23. jaan, lk 5.

³⁵ Talts, Mait. "Esimene buda preester Baltimere rannikul..." : Karl August Tennison ja eestlaste esmatuvus budismiga // Akadeemia (2003) Nr 7, lk 1423-1425.

Pagood Rangooni Hiina budistliku kloostri territooriumil, kuhu on asetatud Tennisoni ja tema õpilase Fr. V. Lustigi tuhk.

aasta algul, mil Tennison ja Lustig olid sõitnud juba Bangkoki, olevat kirjaniku ema, kes oli tollal veel laps, näinud vanaisa aias apelsinipuul lootosiste sisse võtnud Tennisoni. Hirmunult kutsus ta kohale oma ema, kes oli samuti nägemuse tunnistajaks. Hiljem selgus, et samal ajal heitles äsja Taimaale saabunud Tennison Bangkokis kõrge palavikuga tõvevoodis. Tegemist oli sedavõrd erilise sündmusega, et Alexandre Grigorianz ei julgenud sellest kirjutada oma vanaisale pühendatud raamatus, kus ta muuhulgas kirjeldab ka Tennisoni ja Lustigi viibimist oma vanaisa villas Prantsuse Rivas³⁶.

Kahjuks on vaieldamatu tõsiasi see, et Vend Vahindra usukuulutus ei suutnud sõdadevahelises Eestis jätta püsivamat jälge. Peale ühe sil-

polnud maailmas kontinenti, kus ta poleks millalgi viibinud.

Kõigest hoolimata näib mingi eriline müstikaloor ümbritsevat Vend Vahindrat ja tema ettevõtmisi. Olen kohanud inimesi, kes, olles sündinud küll alles 1930. aastatel, mil Tennison oli lahkunud jäädavalt Eestist, väidavad end teda siin näinud olevat. Võib-olla valdas Vend Vahindra juba tol ajal võimet olla üheaegselt mitmes kohas? Veelgi müstilisem on juhtum, millest vene-armeenia päritolu prantsuse kirjanik Alexandre Grigorianz kirjutab siinkirjutajale pärast seda, kui oli teada saanud, et uurin kõike Tennisoniga seonduvat. Nimelt peatusid Tennison ja Lustig 1931. aasta sügisel pikemat aega tema vanaisa, budismi vastu sügavamalt huvi tundva Lucien Ehret' pool Le Cannet's Lõuna-Prantsusmaal. Kord 1932.

³⁶ Grigorianz, Alexandre. *Le Gourou de la Riviera*. - Paris: Jean-Claude Lattès, 2004. - P. 88-98.

mapaistva erandi (Friedrich V. Lustigi) ei õnnestunud Tennisonil leida Eestist ühtki tõsisemat järgijat. Kuid samas näib vähemalt siinkirjutajale, et Vend Vahindra sarnane personaaz oleks küllaltki hästi sobinud “kuldsetesse kuuekümnendatesse” ning natuke teistsugusesse keskkonda kui toleaegne “komsomolivaimustuses” Nõukogude Eesti. Teatud asjaolude kokkulangemise puhul oleks temast ehk võinud saada isegi Bhagwan Shree Rajneesh’i (Osho) sarnane kultuse objekt. Kuid kahjuks oli Vahindra selleks ajaks meie seast juba lahkunud. Nii või teisiti tuleb ka Vend Vahindra puhul tõdeda, et “esimene buda preester Balti mere rannikul” oli sündinud liiga vara, igal juhul enne oma “õiget” aega, mil tema usukuulutuse oleks võinud langeda märksa viljakamale pinnasele. Ses mõttes oli Vend Vahindra tõepoolest oma ajast ees.

A LITTLE LIGHT SHED ON THE SHADED SPOTS OF BROTHER VAHINDRA’S LIFE

Mait Talts

Karlis Tennison(s) alias Karl Tõnisson alias Brother Vahindra is an essential, although controversial figure in the history of Buddhism in Estonia. He undoubtedly was the first to disseminate Buddhism in the Baltics. Moreover, Tennison was one of the earliest propagators of Buddhism in Eastern Europe as a whole and one of the first Westerners to choose the life of a Buddhist monk. During the last couple of years the interest towards this controversial figure has grown, although we know still quite little about his life. In the present article, the author tries to shed some light on the less known facts of his real biography.

The personal myth of Tennison was kept alive mainly due to the book “Brother Vahindra” by Russian Soviet writer Gennadi Gerodnik during the Soviet period. This book was written to serve the atheistic purposes, but created something, which could be described as the mixture of Tennison’s personal myth, facts and fiction. Author of the present article tries to analyse some important details of the biographic discourse presented by Gerodnik in his book. Mostly due to this book Brother Vahindra became a part of Estonia’s new time folklore and was actually never forgotten.

Karl August Tõnisson (later Karlis Tennison), born in 1883 near Põltsamaa (Greater Viljandimaa), Estonia, later repeatedly changed his biography. His earlier autobiographical texts differ from the legends he launched later. It is well known that in the early 1920s Tennison suddenly changed

from an Estonian to a Latvian and simultaneously became ten years older. Somewhere around years 1909–1911 Tennison became a devoted Buddhist. These were the years of great change in Estonian culture in general, the period when Estonian culture became open for new influences both from the West and East. In 1917, for some reason, Tennison left Tallinn and spent the turbulent times of the October Revolution and the Civil War in Russia and in the Caucasus. He returned to the Baltics in 1923 (then already as a Latvian citizen). In the publications of this period, Tennison retreats from the principles of Buddhism and allots more space to the glorification of his own personality and to criticism of Christianity, which was typical of neopaganism that was popular in Europe at the period. One of the most peculiar ideas in Tennison's books of the time is that of the Pan-Baltic Empire. He envisages Pan-Baltica as a neo-theocratic state on the Eastern shore of the Baltic, consisting of Estonia, Latvia, Lithuania and the neighbouring regions of Russia. Its established religion would have been Buddhism and the official language — Russian written in the Roman alphabet. The shadow of a suspicious "Russophile" followed him through his life and was in fact one of the main reasons why he along with his devoted disciple Friedrich V. Lustig was expelled from Thailand in 1949.

In late 1920-ies Tennison also began to disseminate the view that Estonians', Latvians' and Lithuanians' pre-Christian beliefs were somewhat similar to the religious and philosophical systems of Vedic-period India, which, in the present-day world, are represented in their purest form namely in Buddhism. Later, during his stay in Burma Tennison developed the idea even further. In addition to that he also asserted that the people the Baltic countries (especially in his "homeland" Latvia) treated animals with special care in genuine Buddhist manner.

In 1930, Tennison, accompanied by his only true disciple Friedrich V. Lustig, left the Baltics and a year later also Europe, settling for 1932–1949 in the Kingdom of Siam. After leaving the Baltics, Tennison did not publish his texts as separate books, although during the last period of his life, in the 1950s and early 1960s while living in Burma (Myanmar), he is known to have been writing his so-called Buddhist Catechism, which, however, remained unfinished. A few paragraphs published in the Burmese press, which by now have reached Estonia, allow us to conclude that in that period Tennison returned to authentic Buddhism. Brother Vahindra died in 1962, but there is a slight possibility that if he would be little younger, he could obtain the similar status and become an object of worship like Bhagwan Shree Rajneesh'i (Osho). 1960-ies was convenient time for interesting "spiritual" personalities as he was. At least in this sense he was ahead of his time.